

<http://doi.org/10.22133/mtlj.2025.440306.1292>

Access to Information in the Context of Virtual Space in the Legal System of Iran and United States

Hedeya Sadat Mirtorabi^{1*} , Mojtaba Ansarian²

¹ Assistant Prof., Department of Law, East Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

² Associate Prof., Public International Law, Faculty of Law and Social Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

Article Info

Abstract

Original Article

Received:

27-01-2024

Accepted:

30-05-2024

Keywords:

Information

Cyberspace

Supreme Council of

Cyberspace

Federal Communications

Commission

Access to freedom of information in cyberspace is an important issue in the modern world, which is influenced by the legal system of each country. In Iran and United States, the legal system works in two different ways with a direct effect on the access to freedom of information in cyber space. This article emphasizes that in the modern world ensuring the freedom of information in the cyberspace as one of the important principles of human rights and civil rights has been the focus of many countries and the legal system of each country should be improved and regulated with this attention. A comparative study from this research written with a descriptive method it showed that there are significant differences between Iran and United states in accessing freedom of information in cyber space. In United States, freedom of expression is secured as a fundamental value in cyberspace and there are minimal restrictions on access to information. In Iran, laws and regulations are implemented with more considerations to monitor and control the virtual space, and some websites and social networks are filtered. The future of access to freedom of information in cyber space definitely depends on the development of technologies and changes in the legal system of each country. Due to the increasing importance of this issue, it is necessary to develop policies and pass appropriate regulations to manage this space and guarantee people's rights.

*Corresponding author

e-mail: mirtorabi52@ut.ac.ir

How to Cite:

Mirtorabi, H.S., & Ansarian, M. (2025). Access to Information in the Context of Virtual Space in the Legal System of Iran and United States. *Modern Technologies Law*, 6(11), 299-317.

Published by University of Science and Culture <https://www.usc.ac.ir>

Online ISSN: 2783-3836

1. Introduction

In the process of identifying examples of public rights of citizens, the concept of free flow of information means that all information in the possession of governments and government institutions is in principle public and should only be disclosed for legal reasons, such as privacy or security. Therefore, access to the right to access information in cyberspace is one of the most important issues in today's world.

The more the quantity and quality of information accessible to citizens increases, the more inclusive democracy and participation will be. With the advancement of information and communication technology, the Internet is considered as a unique source of up-to-date and extensive information. But along with these unique facilities, interacting with this space has also encountered challenges and limitations. In this context, the comparative study of "access to freedom of information in cyberspace with a focus on Iran and America" can be very important.

Iran and America, as two countries with different cyberspace environments, have different rules and restrictions for accessing information and different restrictions for their users. In Iran, access to some internet resources and sites is restricted due to legal or political reasons. Filtering and controlling some contents and services is a reality that has been experienced in Iran's virtual space. These restrictions can have a significant effect on the access and freedom of information in Iran.

On the other hand, America has provided an internet space with free access for its users by focusing on freedom of speech and media freedom. As one of the technological and media powers in the world, this country enjoys freedom of expression and access to information and experiences fewer restrictions in the virtual space. The comparison of access to freedom of information in these two countries can show significant differences and similarities. This comparison can help us to have a better understanding of the level of freedom of information in cyberspace and also to gain a better understanding of the challenges and issues that exist in this area. Factors such as laws, policies, culture, and the needs of the society in each country can have a significant impact on the access to freedom of information in cyberspace.

Therefore, considering that virtual space as an important communication and information platform has a significant impact on many societies, the study of these effects can be a very useful guide for decision makers and policy makers, and the comparative study of these two countries can give us It helps to know better patterns and policies for interaction with virtual space in different societies and as a result, there will be an improvement in access to freedom of information, it will be more free.

In this research, we want to examine the factors that affect the access to freedom of information in cyber space. Variables such as laws and policies, the level of education and awareness of society and regulatory institutions can play an important role in accessing information in cyberspace. A comparative study of access to freedom of information in cyberspace with a focus on Iran and America can help us to improve the policies and laws related to this area and strive to ensure more freedom in access to information in cyberspace. . Considering the importance and role of virtual space in today's life, it is very necessary to conduct more research in this field.

2. Methodology

In this research, we tried to collect and gather information from the primary sources (including laws, regulations, directives, bylaws, judicial decisions, etc.) and secondary sources (such as books and articles, theses, research reports, related to both Iranian and American legal systems without prejudging.) in scientific research data centers, official and reputable websites, libraries, and similar resources.

3. Results and Discussion

In Iran's legal system, the Supreme Council of Cyberspace includes laws and regulations that may lead to restrictions on access to freedom of information. Restrictive policies and active monitoring of cyberspace are quite evident; sometimes, the protection of users' privacy is also associated with limitations. According to Article 2 of the approval of the policies governing the national programs of computer games, the Supreme Council of Cyber

Space has obliged the parliament to amend and revise the laws related to the ownership of works and the law of computer crimes.

In the United States, in order to monitor cyberspace, several institutions, including the Federal Communications Commission, ICON, and Ayana monitor cyberspace. The Federal Communications Commission has the most in common with the Supreme Council of Cyberspace. The Federal Communications Commission is an independent executive branch agency charged with the oversight of radio and television broadcasting, all interstate communications, and all international communications originating in or destined for the United States. In order to maintain freedom of expression and public access to information, this commission regulates the laws and regulations related to this field. Its performance has had a great impact on access to freedom of information in the United States. Although the Federal Communications Commission is not specifically in the field of monitoring and regulating the Internet or Internet service providers, it does get involved in some Internet issues. In America, councils emphasize freedom of speech and public access to information. Policies and laws to protect freedom of expression and access are outstanding in this country. Also, attention is paid to the privacy and security of users in cyberspace. In this country, unlike Iran, there is a more general approach to freedom of expression in cyberspace, and less surveillance is applied. Monitoring of cyberspace is less than in Iran, and in general, attention is paid to the freedom of cyberspace.

4. Conclusions and Future Research

The differences and similarities between the two legal systems of Iran and the United States regarding the freedom of cyberspace

Differences:

- In Iran, there are stricter laws to control cyberspace and access to information; While in America, there are fewer restrictions and more freedom to access information, it is seen; But this point should not be overlooked that the all-round development of the Internet and the excessive dependence of America's sensitive infrastructure on information technology has exposed it to all kinds of cyber threats.

- In Iran, the Supreme Council of Cyberspace has been established to control cyberspace; While in America, there is a system focused on maintaining freedom of expression and access to information.

Similarities:

Both countries try to protect the privacy of users in cyberspace and prevent unauthorized intrusion and illegal access to private information.

- Both countries try to protect the privacy of users in cyberspace and prevent unauthorized intrusion and illegal access to private information.

Virtual space, as one of the most important means of transferring and accessing information in the contemporary world, plays a very important role in transferring, exchanging, and accessing information. In this regard, freedom of information in cyberspace is the main principle that helps people to access the information they need. Free access to information is one of the basic elements of democratic governments and the most necessary tool in order to guarantee basic freedoms, including the right to freedom of expression and the right to self-determination. In Iran, access to freedom of information in cyberspace is affected by the regulations set by the government. These regulations can relatively limit different fields of access to information. For example, in Iran, some websites and online resources may be filtered and their access restricted for citizens. Also, people's privacy rights in cyberspace may be determined in such a way that access to citizens' personal information is limited. Due to the fact that many cultural, social, economic, and security threats against the country and the political system are rooted in cyberspace, and the inability to manage public opinion in cyberspace creates various crises. While in America, civil rights and freedom of information are considered fundamental rights and the government should refrain from excessive interference in free access to information. This difference in the legal system has a great impact on the access to freedom of information in both countries.

Therefore, one of the important aspects of this discussion is the effect of restrictions on access to freedom of information in cyberspace on the society and culture of each country. In Iran, restrictions on access to information

may reduce the spread of ideas and thoughts, ban potentially useful information, and cause problems in cultural development. On the contrary, in America, with the freedom of access to information, it becomes possible to encourage innovation, cultural changes, and more diverse thoughts.

To develop access to freedom of information in cyberspace in both countries, measures and solutions can be adopted. In Iran, some developments and changes in laws and regulations related to cyberspace and civil rights can help to some extent to facilitate access to freedom of information. In the United States, it may be necessary to adopt regulations on privacy issues and strengthen online security to balance access to information in cyberspace.

حقوق فناوری‌های نوین

<http://doi.org/10.22133/mtlj.2025.440306.1292>

حق دسترسی به اطلاعات در بستر فضای مجازی در نظام حقوقی ایران و آمریکا

هدیه سادات میرترابی^{۱*}، مجتبی انصاریان^۲

^۱ استادیار، گروه حقوق، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

^۲ دانشیار، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
مقاله پژوهشی	حق دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی، مسئله‌ای مهم در دنیای مدرن است که تحت‌تأثیر نظام حقوقی هر کشور قرار دارد. در ایران و آمریکا، نظام حقوقی با تأثیر مستقیم در دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی، به دو صورت متفاوت عمل می‌کند. این مقاله بر این موضوع که در دنیای مدرن، تضمین آزادی اطلاعات در بستر مجازی به منزله یکی از اصول مهم حقوق بشر و حقوق مدنی مدنظر بسیاری از کشورها قرار گرفته و همچنین تعامل با این فضا چالش‌هایی را در نظام حقوقی کشورها ایجاد کرده، به دقت بررسی شده است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۷	مطالعه تطبیقی حاصل از این پژوهش، که با روش توصیفی نگارش شده، نشان‌دهنده آن است که در حق دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی، تفاوت‌های چشمگیری بین ایران و آمریکا وجود دارد. در آمریکا، آزادی بیان به منزله یک ارزش اساسی، در فضای مجازی تأمین شده است و در دسترسی به اطلاعات کمترین محدودیت‌ها وجود دارد. در ایران، قوانین و مقررات با ملاحظات بیشتری برای نظارت و کنترل بر فضای مجازی اجرا می‌شود و برخی وبسایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی فیلتر شده‌اند. آینده حق دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی بی‌شک به توسعه فناوری‌ها و تغییرات در نظام حقوقی هر کشور بستگی دارد. با توجه به اهمیت روزافزون این موضوع، توسعه سیاست‌ها و تصویب مقررات مناسب برای مدیریت این فضا و تضمین حقوق افراد امری ضروری است.
واژگان کلیدی: اطلاعات فضای مجازی شورای عالی فضای مجازی کمیسیون ارتباطات فدرال	
*نویسنده مسئول رایانامه: mirtorabi52@ut.ac.ir	
نحوه استناددهی: میرترابی، هدیه سادات، و انصاریان، مجتبی (۱۴۰۳). حق دسترسی به بستر فضای مجازی در نظام حقوقی ایران و آمریکا. حقوق فناوری‌های نوین، ۶(۱۱)، ۲۹۹-۳۱۷.	
ناشر: دانشگاه علم و فرهنگ https://www.usc.ac.ir	
شاپای الکترونیکی: ۲۷۸۳-۳۸۳۶	

مقدمه

در جریان شناسایی مصادیق حق‌های عمومی شهروندان، مفهوم جریان آزاد اطلاعات به این معناست که تمام اطلاعات در اختیار دولت‌ها و نهادهای دولتی در اصل متعلق به عموم است و فقط به دلیل قانونی، همچون حفظ حریم خصوصی یا امنیت، باید از افشای آن‌ها خودداری کرد؛ بنابراین دستیابی به حق دسترسی به اطلاعات در فضای مجازی، یکی از موضوعات مهم در دنیای امروز است. «کشورهایی که به لحاظ ساختار حکومتی نمی‌توانند دسترسی آزاد آحاد جامعه را به اطلاعات تضمین کنند در زمره کشورهای ناقض حقوق بشر به‌شمار می‌روند» (Woldebigi et al., 2010, p. 408).

هر اندازه بر کمیت و کیفیت اطلاعات در دسترس شهروندان افزوده شود، به همان میزان دموکراسی فراگیرتر و مشارکت بیشتر می‌شود (Namakdoost Tehrani, 2003, p. 66). با پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات، اینترنت منبعی بی‌نظیر از اطلاعات به‌روز و گسترده به‌شمار می‌رود؛ اما در کنار این امکانات بی‌نظیر، تعامل با این فضا با چالش‌ها و محدودیت‌هایی همراه بوده است (Aday, 2020, p. 14). در این راستا، مطالعه تطبیقی «دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی با تمرکز بر ایران و آمریکا» بسیار حائز اهمیت است. ایران و آمریکا، دو کشور با محیط‌های فضای مجازی متفاوت، برای دسترسی کاربران خود به اطلاعات قوانین و محدودیت‌های متفاوتی دارند (Bennett, 2012, p. 5). در ایران، دسترسی به برخی از منابع و سایت‌های اینترنتی به دلایل قانونی یا سیاسی محدود شده است. فیلترینگ و کنترل برخی از محتواها و سرویس‌ها، واقعیتی است که در فضای مجازی ایران تجربه شده است. این محدودیت‌ها تأثیر بسزایی در دسترسی و آزادی اطلاعات در ایران دارند.

در مقابل، آمریکا با تمرکز بر آزادی بیان و آزادی رسانه، فضایی اینترنتی با دسترسی آزاد برای کاربران خود فراهم کرده است. این کشور به‌عنوان یکی از قدرت‌های فناوری و رسانه در جهان، از آزادی بیان و دسترسی به اطلاعات بهره‌می‌برد و محدودیت‌های کمتری را در فضای مجازی تجربه می‌کند. مقایسه دسترسی به آزادی اطلاعات در این دو کشور، نشان‌دهنده تفاوت‌ها و شباهت‌های چشمگیری است. این مقایسه به ما کمک می‌کند که از میزان آزادی اطلاعات در فضای مجازی (Dutton et al., 2019, p. 10) و همچنین از چالش‌ها و مسائلی که در این حوزه وجود دارند درک بهتری پیدا کنیم. عواملی مانند قوانین، سیاست‌ها، فرهنگ و نیازهای جامعه در هر کشور در دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی تأثیر بسزایی دارند؛ بنابراین با توجه به اینکه فضای مجازی به مثابه یک پلتفرم (سکو) ارتباطی و اطلاعاتی مهم تأثیر بسیاری در جوامع دارد، مطالعه این تأثیرات راهنمای بسیار مفیدی برای تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران است و مطالعه تطبیقی این دو کشور، به ما کمک می‌کند الگوها و سیاست‌های بهتری را برای تعامل با فضای مجازی در جامعه‌های مختلف بشناسیم و در نتیجه دسترسی به اطلاعات آزادانه‌تر خواهد شد (Freedom House, 2021, p. 107).

در پژوهش حاضر، عواملی که در دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی تأثیرگذارند بررسی می‌شوند. متغیرهایی مانند قوانین و سیاست‌ها، میزان آموزش و آگاهی جامعه و نهادهای نظارتی در دسترسی به اطلاعات در فضای مجازی نقش مهمی ایفا می‌کنند (Lim, 2012, p. 14). مطالعه تطبیقی دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی با تمرکز بر ایران و آمریکا به ما کمک می‌کند سیاست‌ها و قوانین مربوط به این حوزه را بهبود بخشیم و در راستای تأمین آزادی بیشتر در دسترسی به اطلاعات در فضای مجازی تلاش کنیم (Valenzuela, 2012, p. 6). با توجه به اهمیت و نقش فضای مجازی در زندگی امروزی، انجام پژوهش‌های بیشتر در این حوزه بسیار ضروری است.

۱. فضای مجازی

فضای مجازی از منظر حوزه دیجیتال جهانی شامل شبکه‌های وابسته و شبکه‌های تعاملی از جمله اینترنت و سایر شبکه‌های مخابراتی و پردازنده‌هایی است که برای انتقال، تولید یا حفظ و حذف اطلاعات گوناگون از آن استفاده می‌شود (Sahoo, 2016, p. 3).

کنیز فضای مجازی را محیطی برساخته از اطلاعات نامرئی، اطلاعاتی که اشکال مختلفی به خود می‌گیرد، تعریف می‌کند (Rezaiha and Afshari, 2019, p. 321). به اعتقاد نظریه پردازان حقوقی، فضای مجازی فضایی با ویژگی‌های خاص است که در جامعه واقعی امکان بروز ندارد. در این فضا، آزادی بدون هرج و مرج و نظم بدون دولت و اجماع بدون قدرت است (Lessig, 2006, p. 2). از آنجاکه عرصه فضای مجازی یکی از عرصه‌های عمومی تلقی می‌شود و بی‌توجهی دولت‌ها به آن، به تضییع حقوق مشترک انسان‌ها منجر می‌شود، دولت‌ها موظف‌اند در این حوزه سیاست‌گذاری کرده و آن را اجرا و ارزیابی کنند (Ansari, 1399, p. 282). در نظام حقوقی ایران و آمریکا، فضای مجازی به منزله پلتفرمی (سکو) بزرگ برای انتقال اطلاعات و ارتباطات در نظر گرفته می‌شود. افراد در این فضا از طریق شبکه‌های اجتماعی، وبلاگ‌ها، وبسایت‌ها و سایر ابزارها، اطلاعات را به اشتراک می‌گذارند و با دیگران ارتباط برقرار می‌کنند. این امکانات به افراد اجازه می‌دهد نظرات و ایده‌ها و دیدگاه‌های خود را به اشتراک بگذارند؛ اما در عین حال با توجه به محدودیت‌ها و تفاوت‌های قوانینی و سیاسی، این تأثیر ممکن است در هر کشور متفاوت باشد.

۲. حق دسترسی به آزادی اطلاعات

آزادی اطلاعات^۱، به منزله دانشی بنیادین، نیازمند تعهد اخلاقی به منظور جست‌وجوی حقایق بدون سوگیری و انتشار دانش بدون نیت بدخواهان است (Soloman Dehkordi & Afrasiabi, 2015, p. 80). طبق تعریفی که در یکی از قطعنامه‌های مهم مجمع عمومی سازمان ملل متحد در خصوص آزادی اطلاعات ارائه شده است: آزادی اطلاعات شامل توانایی جست‌وجو، انتقال، انتشار و دریافت آزادانه آگاهی‌ها و اندیشه‌هاست (رضایی و بابازاده مقدم، ۱۳۹۳، ص ۶۹)؛ بنابراین اگر این آزادی را دارای دو بعد حق بر آگاه‌شدن و دانستن و حق بر آگاه‌کردن بدانیم، فضای مجازی به تحقق هر دو بعد، کمک شایانی می‌کند (W. Penney, 2011, p. 15).

از منظر بین‌المللی حق دسترسی آزادانه به اطلاعات در زمره نسل اول حق‌های بشر قرار دارند. بهره‌مندی از حق‌های نسل اول مستلزم عدم دخالت حکومت در جریان این حقوق و آزادی‌ها از یک سو و تکلیف وی در پاسداشت آن‌ها و برخورد با متجاوزان از سوی دیگر است. به عبارت دیگر، این حقوق بیشتر دارای مفهوم سلبی‌اند تا ایجابی (Habibnejad & Hasareh, 2011, p. 192). بیانیه ژوهانسبورگ نیز این حق را به رسمیت شناخته و تأکید کرده فقط در مواردی که امنیت ملی کشوری ایجاب کند، می‌توان طبق قانون محدودیت‌هایی برای آن قائل شد.

حق دسترسی به اطلاعات و مؤلفه آن به معنای توانایی شهروندان در دسترسی به اطلاعاتی است که در اختیار حکومت است. در سال‌های اخیر، این موضوع توجه ویژه‌ای را به خود جلب کرده است (Namakdoost Tehrani, 2006, p. 64). در این مورد، دو دیدگاه مطرح شده است: رویکرد کلان؛ به گونه‌ای که تحصیل و انتقال و انتشار آن‌ها به صورت آزادانه صورت پذیرد. از طرفی نیز تمام اطلاعات و اسناد موجود در دسترس باشد که در این صورت، آزادی اطلاعات و حق بر اطلاعات، عبارت از حق افراد در کسب هرگونه اطلاعات و انتقال و انتشار آزادانه در هر مکانی خواهد بود و رویکرد جزئی ضمن تحدید دامنه‌ی مفهوم آزادی اطلاعات و اخبار، آن را بر آزادی شهروندان در دسترسی به اطلاعات نگه‌داری‌شده از طریق مؤسسه‌های دولتی منحصر کرده است؛ البته این رویکرد از نظر تعریف مصداقی در قوانین داخلی کشورها، موضوع مهمی تلقی می‌شود. در این نگرش، آزادی اطلاعات فقط شامل اطلاعاتی است که در اختیار مؤسسات وابسته به حکومت بوده یا کارکرد عمومی دارد (Rahai & Maleki, 2019, p. 36).

بنابراین حق دسترسی به اطلاعات نیز همانند سایر حقوق، مطلق و بی‌قید و شرط نیست و حدود خاصی دارد؛ به تعبیری از محدودیت‌ها یا استثنای حق دسترسی به اطلاعات می‌توان به سوپاپ اطمینان رعایت این حق تعبیر کرد (Ansari, 2008, p. 149). در قانون اساسی ایران، با تفسیر موسع اصل بیست و پنجم قانون اساسی (منع تفتیش اطلاعات مگر به موجب قانون) شاید بتوان تاحدی حق

۱. واژه آزادی اطلاعات برای اولین بار، پیش از جنگ جهانی دوم در مباحثه‌های جامعه ملل مطرح و استفاده شده است.

دسترسی به اطلاعات را تضمین کرد. علاوه بر آن در بند دوم قانون انتشار و دسترسی به آزادی اطلاعات، از عنوان آزادی اطلاعات به صراحت استفاده شده است. در آمریکا، آزادی اطلاعات به منزله یکی از اصول اساسی وارداتی به حقوق مدنی و قانون اساسی کشور تلقی می‌شود. این به افراد اجازه می‌دهد بدون تداخل دولت به اطلاعات مورد نیاز خود در فضای مجازی دسترسی یابند. در واقع، آزادی بیان و دسترسی به اطلاعات در حکم دو اصل اساسی حقوق مدنی در آمریکا به شمار می‌روند (Hogan, 1999, p. 38). همچنین دادگاه حقوق بشر آمریکا در خصوص حمایت از آزادی انتقال اطلاعات در رویه قضایی خود اعلام کرده است: آزادی انتقال اطلاعات سنگ بنایی است که وجود جوامع دموکراتیک بر پایه آن استوار است^۱. گسترش و نهادینه شدن آزادی اطلاعات، زمینه افزایش آگاهی‌های مردم، جایگزینی شفافیت به جای اسرارگرایی، ترویج فرهنگ پاسخ‌گویی دولتمردان، مبارزه و ریشه‌کنی فساد را فراهم می‌کند (Jafari Farsi et al., 1401, p. 255)، از این روی باید با کسانی که با جریان آزاد اطلاعات مخالف‌اند و در جهت مخالف آن گام برمی‌دارند، به صورت صلح‌جویانه مقابله کرد. باید با اخلاگران جریان اطلاعات، که علاوه بر تحقق آزادی، امنیت را نیز به ارمان می‌آورد، مبارزه کرد. اطلاعات مؤلفه اصلی عصر حاضر است. همچنین باید با برهم‌زنندگان امنیت، که از جاسوسی بهره می‌برند، مبارزه کرد. امنیتی که به کمک فناوری اطلاعات و علوم، دسترسی به خدمات و دانش را تسهیل می‌کند به شرط تحقق اخلاق عمومی، حتی زندگی احساسی‌تر و نزدیک‌تری را بین افراد فراهم می‌کند (Ansarian, 2015, p. 33).

۳. تبیین عوامل مؤثر در حق دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی

حق دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی موضوع پیچیده‌ای است که تحت تأثیر عوامل گوناگون قرار می‌گیرد. مفروضه مهم و مدنظر در جوامع نوین این است که دولت‌ها علاوه بر محدود نکردن حق دسترسی به آزادی اطلاعات، زمینه‌ها و شرایط و بسترهای آزادی اطلاعات را برای همه شهروندان در سنین و قشرها و نقش‌های مختلف فراهم کنند. «دولت‌ها وظیفه دارند برای تحقق کودکان در محیط دیجیتال مبادرت به تخصیص منابع انسانی و مالی در این حوزه کنند» (Naseri & Shah Mohammadi, 1402, p. 10).

در پژوهش حاضر، قصد داریم شاخص‌هایی را که در دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی تأثیرگذارند، بررسی کنیم. اولین عامل بررسی شده، قوانین و سیاست‌هاست. قوانین و سیاست‌های هر کشور، در حق دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی بسیار تأثیرگذارند. کشورهایی که برای فیلترینگ و محدودسازی محتوی در اینترنت قوانین سخت‌گیرانه‌ای دارند، ممکن است به منظور دسترسی به اطلاعات محدودیت‌هایی را برای شهروندان خود ایجاد کنند و در نتیجه، آزادی اطلاعات را محدود سازند (Valenzuela, 2012, p. 13).

متغیر دومی که باید به آن توجه شود، میزان آموزش و آگاهی جامعه است. آموزش و آگاهی جامعه درباره استفاده صحیح و امن از فضای مجازی و همچنین تسلط بر مهارت‌های اطلاعاتی مرتبط، در دسترسی به آزادی اطلاعات تأثیر چشمگیری دارد. یک جامعه آگاه و آموزش‌دیده، بهترین استفاده را از فضای مجازی خواهد کرد و در عین حال، به خطرات امنیتی و انتشار اطلاعات نادرست در فضای مجازی حساسیت کمتری خواهد داشت (Van der Haak, 2012, p. 9).

در متغیر سوم، نهادهای نظارتی به منظور دسترسی به آزادی اطلاعات در نظام حقوقی دو کشور، بررسی می‌شود. با مقایسه این عوامل، می‌توان به درک بهتری از تفاوت‌ها و شباهت‌ها در حق دسترسی به آزادی اطلاعات در این دو کشور دست یافت. این مقایسه به ما کمک می‌کند مشکلات و چالش‌های موجود در هر کشور را بهتر درک کرده و راهکارهای مناسبی برای بهبود دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی پیدا کنیم.

1. Compulsory Membership in an Association Prescribed by Law for the Practice of Journalism (Arts. 13 and 29 of the American Convention on Human Rights) Advisory Opinion OC-5/85 of 13 November.1985, Series A, No. 5, para. 70.11.

۳-۱. قوانین

شیوه قانون‌گذاری در فضای مجازی، بسته به نوع نگرش به حاکمیت دولت در این فضا متفاوت است. در مجموع دو نگرش درباره حاکمیت دولت در این فضا وجود دارد: حاکمیت انحصاری دولت بر فضای مجازی و تعمیم نظریه میراث مشترک بشریت بر فضای سایبر. روش قانون‌گذاری ملی منبعث از نگرش حاکمیت انحصاری دولت و روش‌های قانون‌گذاری بین‌المللی، خودانتظامی و مختلط از نگرش میراث مشترک بشریت در فضای مجازی منبعث است (Ziaei, 2016, p. 228). رویکرد نظام حقوقی ایران در حیطه مدیریت داخلی فضای مجازی مبتنی بر قانون‌گذاری ملی است. در نظام حقوقی ایران، تنها سندی که به حق دسترسی به اطلاعات در فضای مجازی اشاره کرده، منشور حقوق شهروندی است که در ماده ۳۳ تصریح کرده است: «حق شهروندان است که آزادانه و بدون تبعیض از امکان دسترسی و برقراری ارتباط و کسب اطلاعات و دانش در فضای مجازی بهره‌مند شوند. این حق از جمله شامل احترام به تنوع فرهنگی، زبانی، سنت‌ها و باورهای مذهبی و مراعات موازین اخلاقی در فضای مجازی است. ایجاد هرگونه محدودیت (فیلترینگ، پازریت، کاهش سرعت یا قطعی شبکه) بدون مستند قانونی صریح ممنوع است.» همچنین بند ۲ اصل سوم (بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر)، اصل بیست و چهارم قانون اساسی (آزادی نشریات و مطبوعات در بیان مطالب؛ مگر اینکه با اسلام یا حقوق عمومی در تعارض باشد)، قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات (در این قانون کمیسیون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات ایجاد شده است) و ماده ۸ قانون جرائم رایانه (حذف داده‌های اطلاعاتی از سامانه‌های رایانه‌ای یا اعمال ضمانت اجرا) به صورت صریح و ضمنی این حق را به رسمیت شناخته‌اند. از نظر برخی حقوق دانان بر اثر ماهیت یکپارچه و فرامرزی فضای سایبر، قواعد سنتی مناسب بافت اینترنت نیست و باید برای اینترنت، حاکمیت جداگانه‌ای را به رسمیت شناخت. نتیجه این نگرش در روش خودانتظامی یا تنظیم‌گری در فضای سایبر خواهد بود؛ به این معنا که شرکت‌های سایبری یا مالکان تارنما به جای دولت ملزم به ایجاد محدودیت در فضای سایبر هستند (Noel, 2002, p. 8). فضای مجازی در ایالت متحده با مجموعه‌ای از سازوکارهای پیچیده و محدودکننده و قانونی، به طور گسترده تنظیم و حمایت و قانون‌گذاری می‌شود و مدل مذکور را در کشور اجرایی می‌کند (Open Initiative Net, 2010, p. 369).

در ایالت متحده آمریکا، دسترسی به اینترنت معمولاً از طریق گروه کوچکی از شرکت‌های خصوصی تلفن و تلویزیون تأمین و کنترل می‌شود. این شرکت‌ها با در اختیار داشتن زیرساخت‌های شبکه‌ای، دسترسی کاربران به اینترنت را مدیریت می‌کنند. این مدل تأمین شبکه‌های اینترنتی، که به دلیل نبود رقابت کافی مورد انتقاد منتقدان قرار گرفته، به افزایش هزینه‌های دسترسی به اینترنت منجر شده است. این افزایش قیمت اقتصاد و مشارکت افراد در زندگی روزمره را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Freedom House, 2014, p. 2).

بند ۲ ماده ۲۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر در همین زمینه اعلام می‌دارد: «هرکس در اجرای حقوق و استفاده از آزادی‌های خود، فقط تابع محدودیت‌هایی است که به وسیله قانون منحصرأ به منظور تأمین شناسایی و مراعات حقوق و آزادی دیگران و برای رعایت مقتضیات صحیح اخلاقی و نظم عمومی و رفاه همگانی، در شرایط یک جامعه دموکراتیک وضع گردیده است.»

با توجه به فیلترینگ بعضی از وبسایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی و دشوارتر شدن دسترسی افراد به آن‌ها در نظام حقوقی ایران یا نظارت بر فعالیت‌های کاربران در فضای مجازی که به محدود شدن دسترسی و نقض حریم خصوصی منجر می‌شود، این پرسش مطرح می‌شود که آیا دولت‌ها با وضع قوانین می‌توانند در قالب پالایش داده‌ها، حق دسترسی به آزادی اطلاعات را برای کاربران در فضای مجازی محدود کنند؟ در این مورد، دو نظریه مطرح شده است: ۱. معتقدان به جهانی‌سازی یا لیبرال‌ها که به عدم مداخله دولت‌ها در عرصه فضای مجازی اعتقاد دارند؛ ۲. رنالیست‌ها که با جهانی‌سازی مخالف‌اند و به ضرورت حاکمیت ملی در فضای مجازی معتقدند (Ghamami and Khalilinejad, 1400, p. 78). آدموند برک می‌گوید: «عاقبت‌ترین هیئت حاکمه آن است که همواره در صدد تحمیل حداقل محدودیت‌ها به جامعه باشد و نه حداکثر. آزادی چیز خوبی است که باید آن را توسعه بخشید، آزادی پدیده نفرت‌انگیزی نیست که همواره در صدد کاستن و محدود کردن هر چه بیشتر آن باشیم» (Burke, 1982, p. 26).

بنا به گستردگی و سرعت روزافزون تغییر در فضای مجازی و انتشار محتوای متفاوت در هر ثانیه، نیاز به نظارت و پالایش این فضای پرفت‌وآمد اطلاعات امری ضروری است. قطعاً فیلترینگ اینترنت هم، به‌منزله محدودیت حق دسترسی به آزادی اطلاعات، باید بر مبنای حاکمیت قانون، رعایت اصول اساسی حقوق عمومی و حقوق بشر صورت پذیرد. در کشورهای مختلف، معمولاً مصادیق اعمال فیلترینگ را نهادی مستقل تدوین و پیش از اجرا، اطلاع‌رسانی عمومی می‌کند. پالایش محتوای اینترنت مانند سایر اعمال حکومت‌ها به شفافیت نیاز دارد. اگر حکومت‌ها بدون پیروی از قانون، به‌صورت پنهانی و بدون نظارت افکار عمومی، اقدام به فیلترینگ کنند، خطر سوءاستفاده از قدرت و ایجاد محدودیت برای آزادی اطلاعات، جامعه را تهدید خواهد کرد (Babazadeh Moghadam, 2017, p. 192). «اقتدارگرایی سایبری با تجاوز به امنیت و حریم داده‌های شخصی، محرومیت از دسترسی آزاد به اطلاعات، انتشار اطلاعات نادرست و محدودکردن حق بر آزادی بیان به‌صورت بنیادینی منجر به نقض حقوق بشر گردیده است و امروزه بسیاری از دولت‌ها با تشکیل گروه‌های سایبری مخرب خاص همچون «ارتش صفحه‌کلید» و استفاده از «ترول»‌ها در مسیر مهندسی افکار عمومی، پنهان‌کاری اطلاعات و دادن اطلاعات نادرست؛ سعی در بسترسازی سایبری برای تداوم عملکرد اقتدارگرانه خود دارند» (Shuja et al., 1402, p. 28)، مفهومی که در پی حضور بدون محدودیت دولت‌ها، بدون در نظر داشت حریم خصوصی شهروندان و حق آزادی‌های آنان، شکل گرفت.

در ایران کاربران با دو نوع مسدودی دسترسی مواجه‌اند: فیلترینگی که به‌دنبال تحریم‌های بین‌المللی ایجاد شده و فیلترینگی که در داخل برای جلوگیری از دسترسی کاربران به سایت‌های مغایر با قوانین و سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران وضع شده است (Pakanhad, 2017, p. 29). درخصوص متولی فیلترینگ اینترنت در ایران باید گفت که این عمل بر عهده وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات است که البته این وزارتخانه فقط مجری اعمال فیلترینگ است و سایت‌هایی که باید مشمول فیلترینگ قرار گیرند توسط کمیته سه‌نفره، که اعضای آن متشکل از نماینده وزارت اطلاعات، نماینده صداوسیما و نماینده وزارت ارشاد و فرهنگ اسلامی است، تعیین می‌شوند (Mohseni, 1400, p. 111). همچنین براساس ماده ۲۲ قانون جرایم رایانه‌ای، مسئولیت نظارت بر فضای مجازی و پالایش تارنماهای حاوی مجرمانه را کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه به عهده دارد. تشکیل کارگروه مذکور به‌جای کمیته فیلترینگ و کارگروه تعیین مصادیق پایگاه‌های اینترنتی غیرمجاز (آیین‌نامه سال ۱۳۸۵) گامی مثبت و روبه‌جلو در نظام حقوقی ایران به‌شمار می‌رود.

فیلترینگ اینترنتی در ایالات متحده شامل سه عرصه اخلاقی (هرزه‌نگاری و حقوق کودک)، اقتصادی (حقوق تکثیر و مالیات) و امنیتی (سیاست داخلی، امنیت ملی و تروریسم) است. قانون حمایت آنلاین کودک^۱، قانون حمایت اینترنتی کودکان^۲، قانون کپی‌رایت هزاره دیجیتال^۳، قانون محدودیت مسئولیت نقض کپی‌رایت آنلاین^۴، و مقررات مربوط به قماربازی آنلاین در ذیل قانون درگاه امن^۵ امکان فیلترینگ فضای مجازی را در نظام حقوقی آمریکا فراهم می‌کند.

موضوع فیلترینگ در ایالات متحده، در اختیار نظام قضایی این کشور است. این‌که چنین موضوع مهمی در دست نظام قضایی کشور باشد، به‌سبب استقلال نظام قضایی از دیگر قوای مقننه و مجریه، جلوی اعمال نظرهای سلیقه‌ای و حزبی و مقطعی را می‌گیرد که ممکن است توسط دولت حاکم اعمال شود. مهم‌ترین مسائل مربوط به فیلترینگ اینترنتی در ایالات متحده، مربوط است به پورنوگرافی کودکان، قماربازی، حمایت از مالکیت‌های فکری و امنیت فضای مجازی. درواقع از مهم‌ترین نکات مثبتی که از لحاظ حقوقی می‌توان بر موضوع فیلترینگ اینترنتی و دسترسی آزادانه افراد جامعه به محتوایات اینترنتی در این کشور یا هر کشور دیگری اشاره کرد این است که انجام فیلترینگ به عهده نظام قضایی کاملاً مستقل فارغ از جهت‌گیری‌های سیاسی و مقطعی دولت حاکم باشد (Rostam Alizadeh & Haji Molla Mirzaei, 2010, p.).

1. Child Online Protection Act (COPA)
2. Children's Internet Protection Act (CIPA)
3. Digital Millennium Copyright Act (DMCA)
4. Online Copyright Infringement Liability Limitation Act (OCILLA)
5. SAFE Port Act

1678). در سال ۲۰۰۰ قانون محافظت اینترنتی از کودکان معروف به قانون سیپا^۱ در ایالات متحده مطرح شد و در سال ۲۰۰۳ به تصویب نهایی دیوان عالی ایالات متحده آمریکا رسید. مطابق این قانون، همه مدارس و کتابخانه‌های عمومی، که برای اتصال به اینترنت یا رایانه‌های متصل به اینترنت از کمک‌های دولت استفاده کرده‌اند، موظف به بستن یا فیلترکردن سایت‌هایی هستند که در آن‌ها تصاویر وقیح مربوط به کودکان یا هر تصویر جنسی دیگری نمایش داده می‌شود که برای نوجوانان مضر است (Harinder, 1997, p. 21).

در ایران نیز سند صیانت از حقوق کودک و نوجوان در فضای مجازی، پس از سال‌ها بحث و بررسی، به تأیید شورای عالی فضای مجازی رسید. این سند، که در خردادماه ۱۴۰۰ برای ابلاغ به دستگاه‌های دولتی از جمله آموزش و پرورش منتشر شد، به منظور فراهم‌سازی فضای مجازی برای کودکان، استفاده مناسب و پیشگیری از آسیب‌های احتمالی آن است (Saffarinia, 1401, p. 187). با وجود تصویب سند صیانت از حقوق کودک، در کشور ما حمایت‌های قانونی مشخصی در مورد حمایت از کودکان در برابر آسیب‌های ناشی از دسترسی به اینترنت و فضای مجازی وجود ندارد. در این زمینه، صرفاً می‌توان به «ضوابط صیانت از کودکان و نوجوانان در خدمات تلفن همراه باند پهن» مصوب کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات اشاره کرد که وظایفی را در زمینه حفاظت از کودکان بر عهده اپراتورها و مشترکان قرار داده است. با وجود این، مصوبه مذکور با توجه به جایگاه مادونی که در سلسله مراتب قواعد حقوقی دارد، کارایی الزام را برای حمایت از کودکان نداشته است (Ansari, 2010, p. 75).

روش دیگر مدل قاعده‌مندکردن دسترسی به آزادی اطلاعات، مدل کد است که برای نخستین بار پروفیسور لسیگ مطرح کرد. ایشان در کتاب معروف کد و سایر حقوق فضای مجازی، چگونگی به‌کارگیری سخت‌افزار و نرم‌افزار به‌منزله ابزاری بر قانونمندسازی را بررسی کرد. این مدل بیشتر تمرکز خود را روی این مسئله می‌گذارد که فضای مجازی چگونه و براساس چه اصولی باید قاعده‌مند شود. این مدل اولویت را نه به دولت‌ها، نه به نهادهای بین‌المللی و فراملی، بلکه به سخت‌افزار و نرم‌افزار و خود اینترنت می‌دهد که مستلزم داشتن تخصص در دنیای نرم‌افزار است (Hetch, 2000, p. 1929).

در این راستا، لسیگ بیان می‌کند که فضای مجازی بیش از آنکه تحت سلطه قوانین و فرامین باشد، از طریق معماری یا کد، سخت‌افزار و نرم‌افزار، که همگی با هم فضای مجازی را شکل می‌دهند، تنظیم می‌شود. نرم‌افزار قادر است دسترسی آزاد و ناشناس به اینترنت را فراهم آورد. این نرم‌افزارها به نحوی برنامه‌ریزی می‌شوند که دسترسی برخی را به اطلاعات محدود و کاربران را با اختصاص کد تعیین هویت کنند.

البته نباید فراموش کرد که حکومت‌های توتالیتر (تمامیت‌خواه) اغلب با توسل به بهانه امنیت ملی و وضعیت جنگی به‌طور گسترده رسانه‌ها را سانسور کرده و از این طریق، بیشترین سوءاستفاده را از این محدودیت می‌کنند. همچنین قوانین افترا با توجه به ابهام‌های فراوان در تعریف آن، یکی از موانع اصلی بر سر راه آزادی رسانه محسوب می‌شود (Akrami et al., 1401, p. 1336) که این مصادیق در فضای مجازی نیز قابل تعمیم است.

۲-۳. آموزش و آگاهی جامعه

برای تحقق اهداف آزادی اطلاعات، آگاه‌ساختن مردم از حقوقشان و ترویج فرهنگ شفافیت در درون دولت، ضروری است؛ بنابراین فعالیت‌های آموزشی و ترویج‌دهنده جزء مهمی از نظام آزادی اطلاعات در فضای مجازی به‌شمار می‌رود. حق بر آموزش و آگاهی افراد با هدف دسترسی به اطلاعات در فضای مجازی، شامل مصادیق زیر است:

- الف) آموزش حق استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای رشد شخصیت و کمک به افزایش توانایی‌های خود؛
- ب) آموزش حق مشارکت و تفریح و دسترسی به اطلاعات متناسب با سن و شخصیت خود؛

1. Children's Internet Protection Act

ج) آموزش حق انتقاد و تحلیل و بررسی کردن هر آن چیزی که بخواند یا هنگام برخط شدن با آن روبه‌رو شود؛
د) آموزش حق محافظت از اطلاعات هویتی خود (ITU, 2016, pp. 35-37).

به‌منظور بهره‌مندی از بستر فضای مجازی، دولت‌ها مکلف‌اند زمینه‌ای را برای آموزش و افزایش آگاهی شهروندان به‌منظور استفاده از فناوری‌های نوین فراهم کنند. درمورد مبنای تعهد مذکور می‌توان به اسناد بین‌المللی و قوانین داخلی کشورها استناد کرد. در نظام حقوقی ایران به موجب اصل ۳ قانون اساسی، دولت موظف است در راستای بالابردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از رسانه‌های گروهی و مطبوعات عمل کند. با توجه به اصل مذکور، دولت به‌منظور افزایش آگاهی مردم در بهره‌مندی از آزادی اطلاعات در فضای مجازی از وظایفی برخوردار است. در این راستا علاوه بر آموزش عمومی، آموزش کارکنان دولت نیز از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است؛ ازاین‌رو لازم است که برنامه‌هایی برای آموزش آزادی اطلاعات به کارکنان و مؤسساتی که مکلف به ارائه اطلاعات هستند، تنظیم شود. در این برنامه‌های آموزشی - فرهنگی باید اهمیت آزادی اطلاعات، سازوکارهایی برای دسترسی به اطلاعات، چگونگی حفظ و بایگانی اطلاعات، اسناد و مدارک و چگونگی دسترسی کارآمد به آن‌ها، اطلاعاتی که باید بدون هرگونه درخواست منتشر شوند و استثنای مشخص شوند (Mohseni, 2019, p. 334).

با توجه به اینکه در نظام داخلی، بیش از ۸۵ درصد کاربران فضای مجازی در معرض آسیب‌های اخلاقی و ناهنجاری‌های فناوری اطلاعات قرار دارند، که سهم کودکان و نوجوانان در این میان، بیش از بقیه است (Rahmati, 2013, p. 62) اهمیت افزایش آگاهی و آموزش را در فضای مجازی به‌منظور دسترسی به اطلاعات دوچندان می‌کند. در این راستا، سند صیانت از کودکان در فضای مجازی مصوب ۱۴۰۰، آموزش کودکان و اولیای آن‌ها را در بهره‌برداری از فضای مجازی مدنظر قرار می‌دهد. در بند ۲ ماده ۳، بر آگاه‌سازی و هوشیارسازی و توانمندسازی اولیا و مربیان و ایفای نقش محوری خانواده در هدایت و حمایت و مراقبت از کودک و در بند ۶ ماده فوق بر ارتقای سواد فضای مجازی و مهارت‌افزایی خردسالان و کودکان و نوجوانان برای استفاده کارآمد و هدفمند از فضای مجازی تأکید شده است.

در ایالات متحده، لایحه ایمنی آنلاین کودکان از طریق دو سناتور آمریکایی از احزاب دموکرات و جمهوری خواه ارائه شده که به موجب آن، پلتفرم‌های برخط (آنلاین) موظف می‌شوند به والدین برای کنترل بهتر فعالیت‌های برخط فرزندانشان در فضای مجازی کمک کنند؛ بنابراین در این کشور والدین با افزایش آگاهی و مهارت می‌توانند بر دسترسی فرزندان به اطلاعات در بستر فضای مجازی نظارت داشته باشند.

۴. تأثیر نهادهای ناظر بر فضای مجازی در دسترسی به آزادی اطلاعات

در هر کشور، شورایی تشکیل شده است که مسئولیت نظارت و تنظیم رفتارها و قوانین مربوط به فضای مجازی را بر عهده دارد. در آمریکا، کمیسیون ارتباطات فدرال^۱ و در ایران، شورای عالی فضای مجازی نمونه‌هایی از این شوراها هستند.

شورای عالی فضای مجازی در سال ۱۳۹۰ با حکم مقام رهبری به‌منظور تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری در عرصه فضای مجازی در ایران تأسیس شد. این شورا، متولی اصلی و محور تنظیم مقررات در حوزه فضای مجازی محسوب می‌شود و سایر نهادها برای صالح بودن در هر بخش از تنظیم مقررات فضای مجازی، باید دارای منبع قانونی باشند که مثبت صلاحیت آن‌ها و استثنایی بر صلاحیت عام شورا عالی فضای مجازی در آن بخش باشد (Ansari, 1399B, p. 309). تا قبل از تشکیل این شورا، نهادهای مختلفی از جمله شورای عالی اطلاع‌رسانی، شورای عالی افتا، شورای عالی قضایی کشور، شورای عالی فناوری اطلاعات و شورای عالی انفورماتیک فعالیت‌هایی در این حوزه داشتند؛ اما کارآمدی کافی را نداشتند. اکنون این شورا به‌منزله مرجعی مستقل و برگرفته از حکم حکومتی مقام رهبری، به ریاست رئیس‌جمهور در حکم مرکز سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری و هماهنگی در حوزه فضای مجازی کشور شناخته می‌شود (Pirnia and Abrishmi Rad, 1401, p. 370). یکی از ارکان شورای عالی فضای مجازی، کمیسیون عالی ارتقای تولید محتوای فضای مجازی است. تصمیم‌سازی و ارائه پیشنهاد سیاست‌ها و برنامه‌های

1. Federal Communications Commission

کلان حمایت از تولید محتوای فضایی مجازی به منظور ارتقای کیفی و کمی تولیدات متنوع و مبتنی بر ارزش های اسلامی از جمله وظایف این شورا است (Najbatkhah, 2014, p. 210).

در نظام حقوقی ایران، شورای عالی فضایی مجازی شامل قوانین و مقرراتی است که ممکن است به محدودیت ها در دسترسی به آزادی اطلاعات منجر شود. سیاست های محدودیت دهنده و نظارت فعال بر فضایی مجازی کاملاً مشهود است؛ بعضاً حفظ حریم خصوصی کاربران نیز با محدودیت هایی همراه است (Lim, 2017, p. 8). شورای عالی فضایی مجازی به موجب ماده ۲ مصوبه سیاست های حاکم بر برنامه های ملی بازی های رایانه ای مجلس را مکلف کرده به اصلاح و تنقیح قوانین مرتبط با مالکیت آثار و قانون جرایم رایانه ای اقدام کند.

در ایالات متحده، چندین نهاد از جمله کمیسیون ارتباطات فدرال، آیکان و آیانا بر فضایی مجازی نظارت می کنند. از میان کمیسیون ارتباطات فدرال مذکور بیشترین وجه اشتراک را با شورای عالی فضایی مجازی دارد. کمیسیون ارتباطات فدرال سازمانی مستقل در قوه مجریه است که مسئولیت نظارت بر پخش رادیو و تلویزیون، تمام ارتباطات بین ایالتی و تمام ارتباطات بین المللی با مبدأ یا مقصد ایالت متحده را دارد. این کمیسیون به منظور حفظ آزادی بیان و دسترسی عمومی به اطلاعات، قوانین و مقررات مربوط به این حوزه را تنظیم می کند. عملکرد آن بر دسترسی به آزادی اطلاعات در آمریکا تأثیر فراوانی داشته است (Akhavan & Seyedan, 2019, p. 5). با اینکه کمیسیون ارتباطات فدرال به طور خاص در زمینه نظارت و تنظیم قواعد و مقررات اینترنت یا تأمین کنندگان خدمات اینترنتی نیست، در عمل به برخی از مسائل و موضوعات اینترنتی ورود پیدا می کند (Freedom House, 2017, p. 4). در آمریکا، شوراها بر آزادی بیان و دسترسی عمومی به اطلاعات تأکید دارند. سیاست ها و قوانین حفظ آزادی بیان و دسترسی در این کشور برجسته است. همچنین، بر حفظ حریم خصوصی و امنیت کاربران در فضایی مجازی نیز توجه می شود. در این کشور، برخلاف ایران رویکردی کلی تر به آزادی بیان در فضایی مجازی وجود دارد و نظارت ها کمتر اعمال می شود. در قالب جدول ۱، تفاوت ها و شباهت های مرتبط با دسترسی به آزادی اطلاعات در فضایی مجازی در ایران و آمریکا را بررسی می کنیم:

جدول ۱: تفاوت ها و شباهت های مرتبط با دسترسی به آزادی اطلاعات در فضایی مجازی در ایران و آمریکا

عوامل	ایران	آمریکا
قوانین و مقررات	محدودیت هایی در دسترسی به اطلاعات در ایران	تأکید بر آزادی بیان و دسترسی عمومی در آمریکا
سیاست ها	سیاست های محدودیت دهنده در فضایی مجازی در ایران	توجه به حفظ آزادی بیان و دسترسی در آمریکا
رویکردهای نظارت	نظارت سختگیرانه بر فضایی مجازی در ایران	نظارت و کنترل مناسب بر فضایی مجازی در آمریکا
حریم خصوصی	محدودیت های بیشتر در حفظ حریم خصوصی در ایران	توجه به حفظ حریم خصوصی در آمریکا
تأثیر رسانه های اجتماعی	تأثیر چشمگیر در دسترسی به اطلاعات در ایران	تأثیر درخور توجه در دسترسی به اطلاعات در آمریکا

تفاوت ها:

۱. قوانین و مقررات: در ایران، برای کنترل فضایی مجازی و دسترسی به اطلاعات قوانین سختگیرانه تری وجود دارد؛ در حالی که در آمریکا، محدودیت های کمتری وجود دارد و برای دسترسی به اطلاعات آزادی بیشتری دیده می شود؛ اما از این نکته نیز نباید غافل شد که توسعه همه جانبه اینترنت و وابستگی بیش از حد زیرساخت های حساس آمریکا به فناوری اطلاعات، آن را در معرض انواع تهدیدهای سایبری قرار داده است؛
 ۲. سیاست ها و نظام ها: در ایران، شورای عالی فضایی مجازی برای نظارت و کنترل بر فضایی مجازی تشکیل شده است؛ در حالی که در آمریکا، نظامی متمرکز بر حفظ آزادی بیان و دسترسی به اطلاعات وجود دارد.
- شباهت ها:

۱. نظارت: هر دو کشور تلاش می کنند فعالیت های مشکوک و غیرقانونی در فضایی مجازی را نظارت کنند و به آن ها پاسخ دهند.
۲. حفاظت از حریم خصوصی: هر دو کشور تلاش می کنند حریم خصوصی کاربران در فضایی مجازی را حفظ کنند و از نفوذ غیرمجاز و دسترسی غیرقانونی به اطلاعات خصوصی جلوگیری کنند.

نتیجه‌گیری

فضای مجازی به منزله یکی از مهم‌ترین وسایل انتقال و دسترسی به اطلاعات در دنیای معاصر، نقش بسیار مهمی در انتقال و تبادل و دسترسی به اطلاعات ایفا می‌کند. در این راستا، آزادی اطلاعات در فضای مجازی اصلی‌ترین اصولی است که به افراد در دسترسی به اطلاعات مورد نیاز خود کمک می‌کند. دسترسی آزاد به اطلاعات یکی از عناصر پایه‌ای حکومت‌های دموکراتیک و ضروری‌ترین ابزار در راستای تضمین آزادی‌های اساسی از جمله حق آزادی بیان و حق تعیین سرنوشت است. در ایران، دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی تحت تأثیر مقرراتی قرار دارد که دولت تنظیم می‌کند. این مقررات به طور نسبی زمینه‌های مختلف دسترسی به اطلاعات را محدود می‌کند. برای مثال، در ایران برخی از وبسایت‌ها و منابع برخط ممکن است فیلتر شوند و دسترسی به آن‌ها برای شهروندان محدود شود. همچنین حقوق حریم خصوصی افراد در فضای مجازی نیز ممکن است به گونه‌ای تعیین شود که دسترسی به اطلاعات شخصی شهروندان محدود شود. با توجه به این‌که منشأ بسیاری از تهدیدات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، امنیتی علیه کشور و نظام سیاسی در فضای مجازی ریشه دارد، ناتوانی در مدیریت افکار عمومی در بستر فضای مجازی بحران‌های مختلفی را ایجاد می‌کند. در حالی که در آمریکا، حقوق مدنی و آزادی اطلاعات حقوق اساسی تلقی می‌شوند و دولت باید از دخالت بیش از حد در دسترسی آزاد به اطلاعات خودداری کند. این تفاوت در نظام حقوقی تأثیر بسزایی در دسترسی به آزادی اطلاعات در هر دو کشور دارد.

بنابراین یکی از جنبه‌های مهم این بحث، تأثیر محدودیت‌های دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی در جامعه و فرهنگ هر کشور است. در ایران، محدودیت‌های دسترسی به اطلاعات ممکن است به کاهش گسترش ایده‌ها و اندیشه‌ها، تحریم اطلاعات بالقوه مفید و ایجاد اشکالات در توسعه فرهنگی منجر شود. در مقابل، در آمریکا با آزادی دسترسی به اطلاعات، تشویق به نوآوری، تحولات فرهنگی و اندیشه‌های متنوع‌تر امکان‌پذیر می‌شود.

برای توسعه دسترسی به آزادی اطلاعات در فضای مجازی در هر دو کشور، اقدامات و راهکارهایی را می‌توان اتخاذ کرد. در ایران برخی تغییرات در قوانین و مقررات مرتبط با فضای مجازی و حقوق مدنی تا حدودی به تسهیل دسترسی به آزادی اطلاعات کمک می‌کند. در آمریکا، ممکن است لازم باشد مقرراتی در مورد مسائل حفظ حریم خصوصی و تقویت امنیت آنلاین اتخاذ شود تا دسترسی به اطلاعات در فضای مجازی به شکل متعادل برقرار باشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- انصاری، باقر (۱۳۸۷). آزادی اطلاعات. تهران: نشر دادگستر.
- انصاری، باقر و الوندزاد، روح‌اله (۱۳۹۹). ماهیت و جایگاه نهاد تنظیم مقررات در حوزه فضای مجازی در ایران. آموزه‌های حقوقی گواه، ۱۶(۱)، ۲۸۱-۳۱۴. <https://doi.org/10.30497/leg.2020.2813>
- انصاری، باقر (۱۳۹۹). حق دسترسی به اینترنت، مبانی و محتوا. دادگستری، ۸۴(۱۱۲)، ۷۹-۵۱. <https://doi.org/10.22106/rlj.2020.123458.3279>
- اکرمی، خدیجه، غفاری، هدی و رستمی، ولی (۱۴۰۱). سانسور در رسانه‌ها: آزادی در برابر مسئولیت با تأکید بر نظام حقوقی ایالت متحده آمریکا. مطالعات حقوق عمومی، ۳(۳)، ۱۳۱۹-۱۳۴۰. <https://doi.org/10.22059/jpls.2021.299084.2354>
- بابازاده مقدم، حامد و اسدی، عباس (۱۳۹۶). اصول پالایش (فیلترینگ) پایگاه‌های اطلاع‌رسانی اینترنتی. مطالعات رسانه‌های نوین، ۳(۹)، ۱۶۴-۱۹۴. <https://doi.org/10.22054/cs.2017.10650.39>
- پاک‌نهاد، سیدمحسن (۱۳۹۶). فضای مجازی جاذبه‌ها و آسیب‌ها. تهران: اندیشه بنان.
- پیرنیا، کوثر و ابریشمی راد، محمدمبین (۱۴۰۱). نظارت بر مصوبات شورای عالی فضای مجازی در نظام حقوقی ایران. پژوهش‌های نوین حقوق اداری، ۵(۱۷)، ۳۶۷-۳۹۱. <https://doi.org/10.22034/mral.2022.549602.1286>
- جعفری فارسی، سیده زهرا، صباحی گراغانی، معین و سراجی، مصطفی (۱۴۰۱). بررسی موانع و چالش‌های آزادی اطلاعات، تحقیقات حقوقی بین‌المللی، ۱۵(۵۵)، ۲۵۳-۲۷۲. <https://doi.org/10.30495/alr.2022.1952451.2290>
- حبیب‌نژاد، سید احمد و عصاره، عبدالله (۱۳۹۰). محدودیت دسترسی به اطلاعات در اینترنت. حقوق اسلامی، ۸(۲۸)، ۱۹۱-۲۱۹.
- رستمعلی‌زاده، سعید و حاجی ملامیرزایی، حامد (۱۳۹۹). نظام حقوقی حاکم بر فیلترینگ اینترنت در ایالت متحده آمریکا. مطالعات حقوق عمومی، ۴(۴)، ۱۶۶۳-۱۶۸۱. <https://doi.org/10.22059/jpls.2018.252537.1675>
- رحمتی، حسینعلی (۱۳۹۲). مآخذشناسی اخلاق در فناوری اطلاعات. قم: انتشارات دانشگاه قم.
- رضایی، مهدی و بابازاده مقدم، حامد (۱۳۹۳). اصول تدوین قوانین و مقررات برای اینترنت با تأکید بر مصوبات یونسکو و شورای اروپا. پژوهش حقوق عمومی، ۱۵(۲۲)، ۴۳-۸۲.
- رضایی‌ها، آمنه و افشاری، مریم (۱۳۹۸). نظارت دولت در مدیریت فضای مجازی از منظر قانون اساسی ایران. پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، ۹(۳۷)، ۳۱۹-۳۴۰.
- رهایی، سعید و ملکی، مسلم (۱۳۹۸). آزادی اطلاعات و اخبار و محدودیت اخلاق عمومی در حقوق بین‌الملل و اسلام. پژوهش حقوق تطبیقی اسلام و غرب، ۶(۱)، ۲۲۷-۲۴۹. <https://doi.org/10.22091/csiw.2019.3674.1463>
- سلیمان دهکردی، الهام و افراسیابی، علی (۱۳۹۴). حق دسترسی آزادی به اطلاعات در نظام حقوقی بین‌المللی و ملی. مطالعات بین‌المللی پلیس، ۶(۲۱)، ۷۵-۱۰۰.
- شجاع، اکبر، صابرزاد علویان، علی و سلطانی، حاتم (۱۴۰۲). پدیدارشناسی نقض حقوق اساسی بشر توسط عملکرد دولت‌های اقتدارگرا در بستر فضای سایبر. مطالعات حقوقی فضای مجازی، ۲(۲)، ۲۸-۴۱. <https://doi.org/10.30495/cyberlaw.2023.703200>
- صفاری نیا، مهزاد (۱۴۰۱). حق دسترسی کودکان به فضای مجازی از منظر حقوق داخلی و بین‌الملل. حقوق فناوری‌های نوین، ۳(۵)، ۱۸۳-۱۹۶. <https://doi.org/10.22133/mtlj.2022.348900.1110>

- ضیایی، سیدياسر و شکيب نژاد، احسان (۱۳۹۶). قانون‌گذاری در فضای ساير: رويکرد حقوق بين الملل و حقوق ايران. مجله حقوقی بين المللی، ۳۴(۵۷)، ۲۲۷-۲۴۹. <https://doi.org/10.22066/cilamag.2017.27971>
- محسنی، وجیهه، هاشمی، سیدمحمد، جاوید، محمدجواد و عباسی، بیژن (۱۳۹۸). تحلیل حقوقی نسبت‌سنجی حق دسترسی عموم به اطلاعات با تحقق حقوق شهروندی با تأکید بر نظام حقوقی ایران. پژوهش حقوق عمومی، ۲۱(۶۲)، ۳۲۱-۳۵۴. <https://doi.org/10.22054/qjpl.2019.32645.1860>
- محسنی، وجیهه، هاشمی، سیدمحمد، جاوید، محمدجواد و عباسی، بیژن (۱۴۰۰). تحلیل و نسبت‌سنجی حقوقی تضمین حقوق شهروندی با فیلترینگ. دیدگاه‌های حقوق قضائی، ۲۶(۹۴)، ۹۷-۱۱۸.
- ناصری، محمد مهدی و شاه محمدی، طاهره (۱۴۰۲). حمایت از حقوق کودکان در محیط دیجیتال در بستر حفظ مصالح عالیه ایشان. حقوق و مطالعات نوین، ۴(۱)، ۱-۲۲.
- نجابت‌خواه، مرتضی (۱۳۹۴). ساختار و جایگاه حقوقی مرکز ملی فضای مجازی. حقوق اساسی، ۱۲(۲۴)، ۲۱۱-۲۳۳.
- نمک‌دوست تهرانی، حسن (۱۳۸۲). آزادی اطلاعات و حق دسترسی: بنیان دموکراسی. مجلس و پژوهش، ۴۲، ۶۳-۱۰۲.
- ولدیگی، جزا، رستمی، ولی و توسلی نایینی، منوچهر (۱۳۹۹). تحلیل انتقادی چالش‌های حقوق بشری با آزادی اطلاعات در دولت‌های الکترونیک. پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۲۰(۱۱)، ۴۰۶-۴۲۳. <https://doi.org/10.30465/crtls.2021.6017>
- Aday, S., & Willnat, L. (2020). Social media use and political attitudes and behaviors: A comparison of the United States and Iran. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 97(1), 220-241.
- Bennett, L. W., & Segerberg, A. (2012). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*, 15(5), 739-768.
- Burke, Edmond (1982) in: *Letter to the sheriffs of Bristd*, uu odddm mmmomd fshrr, TThe rgght to oommuneeee, Unesco.
- Dutton, W. H., Reisdorf, B. C., Dubois, E., & Blank, G. (2019). *The Internet and politics: Perspectives, policies, and paradoxes*. Oxford University Press.
- Freedom House (2021). Freedom on the ttt 2021: The nnndmm's gggl lll ll ddo.. Rrrrvvdd from <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2021/pandemics-digital-shadow>.
- Khangura, H. S. (2001). *Free speech on the global internet: the role of e-commerce* (Doctoral dissertation, University of British Columbia).
- ITU. (2016). *Guidelines for children on child online protection* (2nd ed.). <http://adsl.tci.ir/panel/>
- Lim, M. (2012). Clicks, cabs, and coffee houses: Social media and oppositional movements in Egypt, 2004-2011. *Journal of Communication*, 62(2), 231-248.
- Hogan, M. J. (1999). *A cross of iron: Harry S. Truman and the national security state, 1945-1954*. Cambridge University Press.

- Van der Haak, B., Parks, M., & Castells, M. (2012). The future of protest: A critical analysis of the possibilities for nrrrrn nnnbbaæd protttt . Informoooo. *Communication & Society*, 15(5), 836-863
- Akhavan-Majid, R., & Seyedan, A. (2019). Internet censorship and its implications for freedom of expression: A comparative study of Iran and South Korea. *The Social Science Journal*, 56(2), 233-246.
- Lim, M. (2017). Freedom to hate: social media, algorithmic enclaves, and the rise of tribal nationalism in Indonesia. *Critical Asian Studies*, 49(3), 411-427.
- Freedom House (2017). Freedom on the Net 2017: United States, Available at:
https://freedomhouse.org/sites/default/files/FOTN%202017_United%20States.
- Freedom House (2014). Freedom on the Net 2014: United States, Available at:
<https://freedomhouse.org/sites/default/files/resources/United%20States>
- Lessig, L.,(2006). *Code: V. 2*, New York: Basic Books.
- Hetcher, S. (1999). Climbing the walls of your electronic cage. *Mich. L. Rev.*, 98, 1916.
- hhho, .. (2016). Chddden's rgghssnnhle cyberspace. *International Journal of Research and Analysis*, 4, 36-45.
- Penney, J. W. (2011). Internet access rights: A brief history and intellectual origins. *Wm. Mitchell L. Rev.*, 38, 10.
- Cox, N. (2002). The regulation of cyberspace and the loss of national sovereignty. *Information & Communications Technology Law*, 11(3), 241-253.
- Open Net Initiative, (2010), ONI Regional Overview: North America, Available at:
<https://opennet.net/research/regions/namerica>, Last visited: 2018- 01-27

[In persian]

- Akrami, K., Ghaffari, H., & Rostami, V. (2010). Censorship in the media: Freedom versus responsibility with emphasis on the legal system of the United States of America. *Public Law Studies*, 2(3), 1319-1340.
<https://doi.org/10.22059/jpls.2021.299084.2354>
- Ansari, B. (2008). *Freedom of information*. Tehran: Dadgostar Publishing House.
- Ansari, B. (2010). The right to access the internet, fundamentals and content. *Dadgostari*, 84(112), 51-79.
- Ansari, B., & Alvandanejad, R. (2020). The nature and position of the regulatory body in the field of cyberspace in Iran. *Legal Doctrines of Evidence*, 6(1), 281-314. <https://doi.org/10.30497/leg.2020.2813>
- Babazadeh Moghadam, H., & Asadi, A. (2017). Principles of filtering internet information bases. *Modern Media Studies*, 3(9), 164-194. <https://doi.org/10.22054/cs.2017.10650.39>
- Habibnejad, S. A., & Asare, A. (2011). Restrictions on Access to Information on the Internet. *Islamic Law*, 8(28), 191-219.
<https://doi.org/10.30495/alr.2022.1952451.2290>

- Jafari Farsi, S. Z., Sabahi Garaani, M., & Saraji, M. (2016). Examining Obstacles and Challenges to Freedom of Information. *International Legal Research*, 15(55), 253-272.
- Mohseni, V., Hashemi, S. M., Javid, M. J., & Abbasi, B. (2019). Legal analysis and proportionality of the right of public access to information with the realization of citizenship rights with emphasis on the Iranian legal system. *Public Law Research*, 21(62), 321-354. <https://doi.org/10.22054/qjpl.2019.32645.1860>
- Mohseni, V., Hashemi, S. M., Javid, M. J., & Abbasi, B. (2019). Legal analysis and proportionality of ensuring citizenship rights with filtering. *Judicial Law Perspectives*, 26(94), 97-118.
- Namkdoost Tehrani, H. (2003). Freedom of Information and the Right to Access: The Foundation of Democracy. *Majles and Research*, 42, 63-102.
- Naseri, M. M., & Shahmohammadi, T. (2020). Protecting children's rights in the digital environment in the context of protecting their best interests. *Modern Law and Studies*, 4(1), 1-22.
- Nejabethkhan, M. (2015). The structure and legal status of the National Center for Cyberspace. *Fundamental Law*, 12(24), 211-233.
- Paknohad, S. M. (2017). *Cyberspace: Attractions and harms*. Tehran: Andishe Banan.
- Pirmia, K., Kowsar, & Abrishami Rad, M. A. (2016). Monitoring the Resolutions of the Supreme Council of Cyberspace in the Iranian Legal System. *Modern Research in Administrative Law*, 5(17), 367-391. <https://doi.org/10.22034/mral.2022.549602.1286>
- Rahaei, S., & Maleki, M. (2019). Freedom of information and news and the limitations of public ethics in international law and Islam. *Comparative Law Research of Islam and the West*, 6(1), 227-249. <https://doi.org/10.22091/csiw.2019.3674.1463>
- Rahmati, H. A. (2013). *Bibliography of ethics in information technology*. Qom University Press.
- Rezaei, M., & Babazadeh Moghadam, H. (2014). Principles of drafting laws and regulations for the internet with emphasis on UNESCO and Council of Europe resolutions. *Public Law Research*, 15(22), 43-82.
- Rezaeiha, A., & Afshari, M. (2019). Government oversight in the management of cyberspace from the perspective of the Iranian constitution. *Political and International Research*, 9(37), 319-340.
- Rostamalizadeh, S., & Hajimollamirzaei, H. (2019). The legal system governing internet filtering in the United States. *Public Law Studies*, 50(4), 1663-1681. <https://doi.org/10.22059/jpls.2018.252537.1675>
- Safarinia, M. (2013). The Right of Children to Access Cyberspace from the Perspective of Domestic and International Law. *Law of New Technologies*, 3(5), 183-196. <https://doi.org/10.22133/mtlj.2022.348900.1110>
- Shoja, A., Sabernejd Alavian, A., & Soltani, H. (2013). Phenomenology of Violation of Fundamental Human Rights by Authoritarian States in the Context of Cyberspace. *Legal Studies of Cyberspace*, 2(2), 28-41. <https://doi.org/10.30495/cyberlaw.2023.703200>

- Soleiman Dehkordi, E., & Afrasiabi, A. (2015). The Right to Freedom of Access to Information in the International and National Legal System. *International Police Studies*, 6(21), 75-100.
- Valdebeigi, J., Rostami, V., & Tavassoli Nayini, M. (2019). A Critical Analysis of Human Rights Challenges with Freedom of Information in Electronic Governments. *Critical Research on Humanities Texts and Programs*, 20(11), 423-406. <https://doi.org/10.30465/crtls.2021.6017>
- Ziaei, S. Y., & Shakibnejad, E. (2017). Legislation in Cyberspace: An International and Iranian Law Approach. *International Law Journal*, 34(57), 227-249. <https://doi.org/10.22066/cilamag.2017.27971>

COPYRIGHTS

©2025 by the authors. Published by University of Science and Culture. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی